

Оксана Миронець

Навчально-науковий Юридичний інститут Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Oksana Myronets

Educational and Scientific Institute of Law of National Aviation University, Kyiv, Ukraine

THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS TO IMPLEMENT FUNCTIONS OF ADMINISTRATIVE LAW

The article analyzes theoretical and legal aspects of implementation of functions of administrative law. The author investigates implementation of: regulative, protective, informative, estimative and orientational, educational functions of administrative law according to examples from national regulations in the sphere of administrative legal relations. The notions: "implementation of functions of law", "implementation of legal norms", "legal influence", "legal regulation" are analyzed. In the author's opinion, there is no need to oppose implementation of functions and norms of law, because implementation of legal norms is an integral part of implementation of its functions. It was concluded that implementation of functions of law is conducted through legal influence and legal regulation. In the article the author formulates her own definition of "implementation of functions of administrative law".

Key words: implementation, functions of law, functions of administrative law, implementation of functions of administrative law, implementation of legal norms, implementation of functions of law.

Постановка проблеми. Поняття „реалізація норм права” залишається предметом уваги у вітчизняній і зарубіжній правовій науці. Такі дослідження здійснюються як теоретиками, так і представниками галузей права. Сучасне розуміння „реалізації норм адміністративного права” представлено у працях вчених-адміністративістів, таких як: В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, С.В. Ківалов, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.М. Миколенко, а також зарубіжних: Ю.М. Козлов, Л.Л. Попов, Ю.М. Старілов, С.В. Тихомиров та інших. Проте на сьогодні не є достатньо дослідженим на науковому рівні визначення терміну „реалізація функцій адміністративного права”, а також напрямки її здійснення, що, безумовно, заслуговує на увагу у зв'язку з відсутністю ґрунтовних наукових праць з цього питання. В умовах реформи адміністративного права, зміни розуміння предмету цієї галузі права вказане поняття потребує наукового осмислення.

Актуальність дослідження „реалізації функцій адміністративного права” полягає у вирішенні такого наукового завдання, як збагачення і поглиблення наукових уявлень про реалізацію функцій адміністративного права та шляхи їх реалізації на сучасному етапі розвитку України.

Метою статті є визначення реалізації функцій адміністративного права.

Виклад основних положень. У першу чергу, варто звернути увагу на те, що походить термін „реалізація” від латинського „realis” – речовий, доказовий; юр. дійсний (реальний). Академічний тлумачний словник української мови під вказаним поняттям розуміє – дію за значенням реалізувати, тобто здійснювати, робити реальним, втілювати що-небудь у життя¹. У юридичній літературі, говорячи про дію права в житті суспільства, втілення його функцій в суспільних відносинах, використовується поняття „функціонування права”².

„Функція”: 1) явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; 2) робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось; 3) призначення, роль чого-небудь³.

¹ Білодід, І.К. та ін. (1977). Словник української мови: в 11 томах. *Том 8*. Київ: Наукова думка, 466.

² Скаун, О.Ф. (2001). *Теорія держави і права*: підруч. Харків: Консум, 225.

³ Білодід, І.К. та ін. (1979). Словник української мови: в 11 томах. *Том 10*. Київ: Наукова думка, 653.

Розв'язання проблеми „реалізації функцій адміністративного права” можливе за обов'язкового дослідження таких категорій як: „правовий вплив”, „правове регулювання”, „реалізація функцій права”, „реалізація норм права”. Вказані поняття надають можливість розкрити процес реалізації функцій адміністративного права.

Під „впливом” розуміються дія, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета¹, а під „регулюванням” – дія за значенням регулювати, тобто впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі². Практично тотожним щодо останньої дефініції є поняття „урегулювання або врегулювання” як дія у значенні урегулювати, тобто робити певний порядок в чому-небудь, налагоджувати щось³.

На основі наведеного вище робимо висновок, що „правовим впливом” є дія права на суспільні відносини та їх учасників. „Правовим регулюванням” є впорядкування суспільних відносин і поведінки їх учасників відповідно до встановлених правових приписів, тобто фактично „налагоджування” у значенні приведення до належного функціонування як відносин у суспільстві, так і поведінки його суб'єктів, які регулюються, тобто впорядковуються таким чином, який має відповідати рівню та формі, які цими ж приписами права і встановлені.

Так, О.Ф. Скакун чітко вказує, що словосполучення навантаження вказаних двох категорій є близьким, частково збігається, проте не є однозначним, а також подає відмінності між ними: за обсягом (вказуючи, що предмета правового впливу ширше предмета правового регулювання); за змістом (заходи правового впливу включають більше варіацій порівняно з заходами правового регулювання, тоді як останнє – лише норми права); за механізмом реалізації права (складові механізми правового регулювання – система правових засобів, а складові механізми правового впливу – система неюридичних засобів)⁴. Тобто, „правове регулювання” є більш вузьким поняттям ніж „правовий вплив”, що ніяким чином не применшує його значимості, крім того воно передбачає приведення існуючого стану суспільних відносин та поведінки їх учасників до певної встановленої законом норми, тобто виписаної у юридичній формі належної та бажаної з боку законодавця моделі. „Правовий вплив” же не містить у визначенні обов'язковості приведення стану існуючого до належного, а є фактично процесом дії норм права на суспільство без акцентування уваги на кінцевому результаті у формі якогось бажаного виду чи форми упорядкованості суспільних відносин чи поведінки їх суб'єктів, хоча не виключає останній.

На основі вказаного вище дійшли до висновку, що реалізація функцій права знаходить своє відображення у формі правового впливу та правового регулювання суспільних відносин та поведінки їх учасників. У зв'язку з цим виявляється необхідним з'ясувати механізми правового впливу та регулювання, так як теоретичне осмислення інструментів, засобів впливу та регулювання права розкриває реалізацію його функцій у повній мірі.

„Правове регулювання” має механізм, який являє собою систему правових засобів, форм та способів, за допомогою яких право регулює суспільні відносини у розумінні їх впорядкування, тобто приведення до встановленого волею законодавця порядку. Фактично, правове регулювання діючи через елементи свого механізму здійснює взаємозалежну подвійну функцію – „втілення” в реальні суспільні відносини та поведінку їх учасників правових приписів, а також „перетворення” реального стану суспільних відносин та поведінки їх учасників на бажаний, належний та необхідний в даний час та в даних умовах, на думку законодавця, стан як відносин у суспільстві, так і поведінки суб'єктів.

Правове регулювання, використовуючи в своєму арсеналі всі елементи власного механізму, фактично втілює в об'єктивну реальність, тобто реалізує функції права. Наприклад, одним із засобів вказаного механізму є норма права. Класифікація норм права відбувається за різними критеріями. Зважаючи на те, що предмет нашого наукового інтересу зорієнтований на реалізацію функцій права, то, на разі, до уваги варто взяти види норм права за функціональною спрямованістю. Відповідно до вказаного критерію норми права поділяються на: а) регулятивні та б) охоронні.

Регулятивні норми права за характером розпоряджень прийнято поділяти на: дозвільні, заборонні та зобов'язуючі. Право визначаючи у формі нормативного припису відповідно: права учасників правовідносин, заборони, а також обов'язки, уже починає виконувати свою регулятивну

¹ Білодід, І.К. та ін. (1970). Словник української мови: в 11 томах. *Том 1*. Київ: Наукова думка, 751.

² Білодід, І.К. та ін. (1977). Словник української мови: в 11 томах. *Том 8*. Київ: Наукова думка, 480.

³ Білодід, І.К. та ін. (1979). Словник української мови: в 11 томах. *Том 10*. Київ: Наукова думка, 475.

⁴ Скакун, О.Ф. (2001). *Теорія держави і права*: підруч. Харків: Консум, 489-490.

функцію, так як весь обсяг дії права спрямований у даному випадку на врегулювання поведінки суб'єктів та правовідносин як таких відповідно до нормативів. Коли мова йде про реалізацію дозволів, заборон та обов'язків у діях учасників правовідносин, то відбувається безпосередньо реалізація норм права. Отже, як можна зробити висновок, реалізація функцій права є поняттям ширшим за реалізацію його норм та включає реалізацію останніх у свій механізм. Вказане вище можна прослідкувати на прикладі галузей права, адміністративного права у тому числі. Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України „Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення” від 22 вересня 2005 року № 2899-IV (далі по тексту – Закон) заборонено куріння тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів: 1) у ліфтах і таксофонах; 2) у приміщеннях та на території закладів охорони здоров'я; 3) у приміщеннях та на території навчальних закладів; 4) на дитячих майданчиках; 5) у приміщеннях та на території спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд та закладів фізичної культури і спорту; 6) у під'їздах житлових будинків; 7) у підземних переходах; 8) у транспорті загального користування, що використовується для перевезення пасажирів; 9) у приміщеннях закладів ресторанного господарства; 10) у приміщеннях об'єктів культурного призначення; 11) у приміщеннях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ; 12) на стаціонарно обладнаних зупинках маршрутних транспортних засобів¹. Встановлення на рівні вказаного нормативно-правового акту вказаної заборони є початком реалізації адміністративним правом регулятивної функції, так як спрямоване на врегулювання правовідносин щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення, які регулюються в Україні нормами адміністративного права. Як тільки суб'єкт вказаних правовідносин починає дотримуватися вказаної заборони, тобто дотримується заборони паління тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів у вказаних вище громадських місцях, то відбувається подальша реалізація регулятивної функції адміністративного права щодо вказаних правовідносин, переходячи в реалізацію норми адміністративного права. Тобто, у даному випадку реалізація норми адміністративного права щодо заборони палити у громадських місцях здійснюється у формі дотримання вказаної заборони суб'єктом вказаних правовідносин.

Охоронні норми права ж встановлюють способи юридичної відповідальності за порушення регулятивних норм. Тобто охоронна функція права реалізується тоді, коли законодавець визначає конкретні способи відповідальності за порушення норм регулятивного характеру, а також визначається і безпосередньо здійснюється процедура притягнення до відповідальності. На цій підставі реалізація охоронних норм права є складовою частиною реалізації охоронної функції права. На основі вказаного, реалізація охоронної функції адміністративного права включає в себе й реалізацію охоронних адміністративно-правових норм. Наприклад, встановлення відповідальності у формі попередження або накладення штрафу від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за порушення регулятивної норми щодо заборони куріння тютюнових виробів у місцях, де це заборонено законом, а також в інших місцях, визначених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради згідно з ч. 1 ст. 175-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року 8073-X (далі по тексту – КУпАП)², є першою частиною реалізації охоронної функції адміністративного права щодо охорони вказаної регулятивної норми від порушення з метою забезпечення прав та свобод громадян у вказаній сфері. Крім того, процедура притягнення до відповідальності за вказане вище правопорушення, яка відбувається відповідно до вказаного Кодексу, є продовженням реалізації охоронної функції адміністративного права щодо вказаних правовідносин. Якщо у діях правопорушника є елементи складу правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 175-1 КУпАП, і органи (посадові особи), яким підвідомча справа про вказане адміністративне правопорушення (у даному випадку відповідні адміністративні комісії при виконавчих органах міських, сільських, селищних радах згідно зі ст. 218 КУпАП, виконавчі комітети сільських, селищних міських рад відповідно до ст. 219 КУпАП, а також органи Національної поліції згідно з ч. 1 ст. 222 КУпАП), вчиняють дії щодо притягнення порушника до відповідальності, то відбувається подальша реалізація охоронної функції. У цьому випадку реалізація охоронної функції адміністративного права здійснюється у формі застосування

¹ Закон про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення 2005 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 52, 565.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення 1984 (Верховна Рада УРСР). *Відомості Верховної Ради УРСР*, додаток до 51, 1122.

встановленими законом державними органами заходів для притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності.

Таким чином, право через правове регулювання реалізує, на нашу думку, регулятивну та охоронну функції.

Як тільки дія права за допомогою правового регулювання досягає належного результату – встановленої характеру, моделі, стану та виду суспільних відносин і поведінки їх учасників, вказані відносини виникають, змінюються, припиняються відповідно до нормативних приписів, а поведінка учасників веде їх до вибору виключно правомірної поведінки. У цьому і проявляється результативність правового регулювання як проявлення функціональної ролі права.

Остаточною метою правового впливу, правового регулювання, як і права в цілому, є встановлення правопорядку. Проте питання полягає у тім як саме функціонують форми правового впливу і який результат має бути досягнуто саме цими формами перед тим як у своїй сукупній дії з правовим регулюванням вони приведуть до правопорядку.

Інформаційна форма правового впливу полягає у повідомленні учасників правовідносин про дозволені, заборонені, а також необхідні варіанти поведінки особи. Фактично право, надаючи всю необхідну інформацію його учасникам щодо їх прав, свобод та обов'язків, а також належної поведінки у різного роду відносинах, які врегульовані правом, тобто правовідносинах, здійснює інформаційну функцію. Наприклад, встановивши перелік громадських місць, де заборонено куріння на рівні Закону адміністративне право здійснило інформаційний вплив на учасників правовідносин щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення.

Стан поінформованості суб'єкта правовідносин про обсяг його прав, а також обов'язків є інформаційною складовою правомірної поведінки цього суб'єкта. Вказаний елемент є передумовою виникнення поведінкового елементу зазначеного типу правової поведінки. У даному випадку, крім факту суто отримання правової інформації, ми маємо справу з уявленням суб'єкта про те як реалізувати свої права та обов'язки юридично допустимими способами. Тобто, на разі, мова йде про наявність правомірного орієнтира у суб'єкта правовідносин.

На нашу думку, сформованість правової установки на правомірну поведінку в результаті усвідомлення права як цінності, внутрішнього свідомого вибору в бік правомірної поведінки після оцінки як нормативних приписів, так і життєвої ситуації є результатом реалізації орієнтаційної або ж ціннісно-орієнтаційної функції права. Вказаний процес, що має результатом правомірні дії учасників правовідносин, веде до правопорядку та є дуже важливим для реальної дії права у суспільстві. Щодо вказаної тези, то справедливо О.Ф. Скакун зазначає, що через правомірну поведінку право діє, саме правомірна поведінка становить сутність правопорядку¹. Фактично, реалізація оціночно-орієнтаційної функції права відбувається тоді, коли суб'єкт правовідносин, які становлять предмет регулювання тієї чи іншої галузі права, приходять до свідомого вибору правомірної поведінки. Наприклад, з моменту одержання інформації щодо заборони куріння тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів згідно з вказаним Законом, а також міри відповідальності відповідно до ч. 1 ст. 175-1 КУпАП суб'єкти адміністративних правовідносин, обираючи для себе правомірний тип правової поведінки, реалізують оціночно-орієнтаційну функцію адміністративного права.

Для більш глибокого розуміння вказаного вище необхідно з'ясувати як саме здійснюється правовий вплив на правосвідомість. У даному випадку йде мова про свого роду „виховання” суспільної свідомості у межах права, вплив на формування у свідомості членів суспільства правових настанов на правомірний тип поведінки. Досліджуючи вказане питання, не можна обійти мовчанням правове виховання, роль якого, безперечно, є значущою, так як має результат у вигляді правової вихованості, правової культури особи, її націленість у власних думках, а також діях на правомірний вибір власної поведінки, що веде до правопорядку. Правова освіта (правовий всеобуч), правова пропаганда, юридична практика державних органів та інших організацій, правомірна поведінка громадян, їх особиста участь у здійсненні (реалізації) та охороні правових норм, самовиховання є способами правового виховання². Саме вказані способи у повній мірі можуть бути застосовані для реалізації виховної функції адміністративного права. Наприклад, правова освіченість громадян,

¹ Скакун, О.Ф. (2001). *Теорія держави і права: підруч.* Харків: Консум, 416.

² Скакун, О.Ф. (2001). *Теорія держави і права: підруч.* Харків: Консум, 482.

зокрема щодо заборони куріння у громадських місцях, пропаганда дотримання вказаної заборони, а також особистий приклад правомірної поведінки щодо вказаного питання учасниками адміністративних правовідносин, оприлюднення юридичних прецедентів щодо покарання за вказане правопорушення є реалізацією виховної функції адміністративного права щодо правовідносин з попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення.

З вказаного вище реалізацію функцій права, на нашу думку, варто розуміти як:

а) процес дії права через правовий вплив, результатом якого є формування правової установки, що веде до правомірної поведінки учасників правовідносин, яка є обов'язковим елементом реалізації функцій права, свого роду першим етапом, що є складовою невід'ємною частиною всього процесу реалізації правових функцій, та

б) продовжується у процесі дії права через правове регулювання, яке має результатом реалізацію норм права, а в кінцевому результаті які ведуть до правопорядку.

Отже, реалізуючись кожна із функцій права, а також усі функції права у сукупності, що здійснюється через правовий вплив та правове регулювання, мають загальний кінцевий результат у вигляді правопорядку. Ми вважаємо, що у цьому і полягає справжнє призначення як реалізації функцій права, так і функціонування права як регулятора суспільних відносин. Вказана теза співпадає з точкою зору Т.М. Радько, який зазначає, що термін „реалізація функцій права” означає досягнення цілей тієї чи іншої функції, втілення її в життя, виконання правом своєї соціальної ролі¹. Тобто, Т.М. Радько розглядає реалізацію функцій права як реалізацію кожної окремої функції права, а також реалізацію ролі права у соціумі, яку, на нашу думку, неможливо розглядати від'ємно від здійснення функцій права.

На наш погляд, право функціонує, виконує свою соціальну роль, досягає цілей та виконує власні завдання через функції права, реалізація яких власне і є реалізацією права як соціального явища. Цікавим з теоретичної точки зору для розуміння вказаного є дослідити співвідношення реалізації функцій та норм права, прослідкувати їх тотожність чи відмінність.

Наприклад, А.І. Абрамов, звертаючи увагу у своїх дослідженнях проблем реалізації регулятивної функції права вказує, що поняття „реалізація регулятивної функції права” та „реалізація права” співвідносяться наступним чином. З одного боку, реалізація регулятивної функції ширша реалізації права, його норм – крім реалізації у правовідносинах, регулятивна функція права здійснюється шляхом встановлення, формування правових норм – правил поведінки. З іншого боку, при реалізації права відбувається реалізація всіх інших його функцій – охоронної, виховної та ін. Тому з цієї точки зору поняття „реалізація права”, безумовно, ширше поняття „реалізація регулятивної функції права”². Вказане твердження в контексті співвідношення реалізації саме регулятивної функції права з реалізацією норм права заслуговує на погодження, проте ми вважаємо, що розуміти співвідношення реалізації права та його функцій можна наступним чином.

На нашу думку, досліджуючи реалізацію функцій права, не варто протиставляти цей процес з реалізацією його норм. Ми вважаємо, що реалізація норм права є невід'ємним елементом реалізації його функцій. Дослідження цього питання надає можливість прийти до висновку про хибність розуміння реалізації норм права як повністю відокремленого елемента, який стосується виключно права проте не його функцій. Процес реалізації функцій права відбувається через правовий вплив та правове регулювання. Здійснюючись через правовий вплив та правове регулювання, вказаний процес на етапі реального використання прав, виконання обов'язків, дотримання заборон, а також процесу правозастосування логічно переходить у форми реалізації норм права.

Якщо форми реалізації норм права відповідають способам правового регулювання, а останнім – норми права за характером розпоряджень, а саме: дозвольні, зобов'язуючі, заборонні, що власне і є регулятивними, а регулятивні норми крім охоронних є видом норм права за функціональною направленістю, тобто за тими функціями які ці норми здійснюють, то можна прийти до висновку, що регулятивні норми реалізуються у формах реалізації норм права. Звідси приходимо до висновку, що регулятивна функція права здійснюється у формах реалізації норм права. Проте вказане зовсім не означає, що реалізацію функцій права потрібно розуміти виключно як реалізацію його норм.

¹ Радько, Т.Н. (1974). *Методологические вопросы познания функций права*. Волгоград: НИ и РИО ВСШ МВД СССР, 93.

² Абрамов, А.И. (2005). *Проблемы реализации регулятивной функции права*: автореф. дис. канд. юр. наук: 12.00.01. Нижний Новгород, 9.

Факт недостатнього дослідження на науковому рівні „реалізації функцій права” представниками як загальної теорії права, так і галузевих юридичних наук говорить лише про актуальність теми нашого дослідження, відсутність належного інтересу з боку науковців до даної теми, проте аж ніяк не про ототожнення вченими реалізації норм права з реалізацією його функцій.

Так, наприклад вчені-адміністративісти: Н.В. Александрова¹, Ю.М. Козлов², В.К. Колпаков³, М.Б. Смоленський⁴ звертають увагу у своїх дослідженнях саме на форми реалізації норм адміністративного права, проте не на реалізацію функцій адміністративного права. Звичайно, що вказана прогалина потребує свого заповнення відповідними дослідженнями, що нами планується здійснювати у подальших наукових пошуках. На разі, можливо сформулювати дефініцію реалізації функцій адміністративного права. Дане визначення, не претендуючи на вичерпну повноту, усе ж дозволяє розкрити досліджуване поняття.

Висновки. Отже, під реалізацією функцій адміністративного права варто розуміти процес реалізації його норм у об'єктивній реальності через:

а) правовий вплив, результатом якого є формування правових установок на правомірну поведінку у правосвідомості учасників адміністративних правовідносин, та

б) правове регулювання, результатом якого є реалізація функцій адміністративного права через форми реалізації його норм, які разом мають кінцевим результатом правопорядок у сфері, яка регулюється нормами адміністративного права.

References

1. Bilodid, I.K. ta in. (1970-1980). *Slovník ukrajskoyi movy: v 11 tomakh*. Kyiv: Naukova dumka.
2. Skakun, O.F. (2001). *Teoriya derzhavy i prava: pidruch*. Kharkiv: Konsum.
3. *Zakon pro zakhody shchodo poperedzhennya ta zmenshennya vzhyvannya tyutyunovykh vyrobiv i yikh shkidlyvogo vplyvu na zdorov'ya naseleenniya 2005* (Verkhovna Rada Ukrayiny). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 52, 565.
4. *Kodeks Ukrayiny pro administrativni pravoporushenniya 1984* (Verkhovna Rada USSR). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady USSR*, dodatok do 51, 1122.
5. Rad'ko, T.N. (1974). *Metodologicheskiye voprosy poznaniya funktsiy prava*. Volgograd: NI i RIO VSSH MVD SSSR.
6. Abramov, A.I. (2005). *Problemy realizatsii regul'yativnoy funktsii prava: Avtoref. dis... kand. jur. nauk: 12.00.01*. Nizhniy Novgorod.
7. Aver'yanov, V.B. (2004). *Administrativne pravo Ukrayiny: pidruch.: v 2 t. T.1: Zagal'na chastyna*. Kyiv: Yurydychna dumka.
8. Kozlov, Y.M. (1999). *Administrativnoye pravo: ucheb*. Moskva: Yurist'.
9. Kolpakov, V.K. (1999). *Administrativnoye pravo Ukrayiny: pidruch*. Kyiv: Yurinkom Inter.
10. Smolenskiy, M.B. (2005). *Administrativnoye pravo*. Rostov-na-Donu: "Feniks".

¹ Авер'янов, В.Б. (2004). Адміністративне право України: підруч.: в 2 т. Т.1: Загальна частина. Київ: Юридична думка, 85.

² Козлов, Ю.М. (1999). *Административное право: учеб.* Москва: Юрист, 20.

³ Колпаков, В.К. (1999). *Адміністративне право України: підруч.* Київ: Юрінком Інтер, 76-77.

⁴ Смоленский, М.Б. (2005). *Административное право*. Ростов-на-Дону: „Феникс”, 30.